

نېۋەرپۇكى گرىبەستە نەوتىيەكان و تېچوۋى بەرھەمھېنەنى بەرمىلىك نەوت لە ھەرىمى كوردستان

09-07-2024

نوسەرەكان

مەحمود بابان

كورتە : تېچوۋى بەرھەمھېنەنى بەرمىلىك نەوت لە ولاتىكەۋە ياخود لە جۇرى كىلگەى نەوتى و مۇدىلى بەرپۆەبردنىشەۋە دەگۆرپت، بۇ نموونە تېچوۋى بەرمىلىك نەوت لە ئەمريكا 24 دۆلار و لە نەروىژ 21 دۆلار، بەلام لە نەجىريا بەھۆى شىۋازى گرىبەستەكانىانەۋە لەم دواببەدا گەشتوۋەتە 48 دۆلار، لەكاتىكدا پىنشووتر تەنيا 28.9 دۆلار بوۋە بۇ بەرمىلىك نەوت

كەمبىوونەھى جياوازييەكانى نىۋان ھەولېر و بەغدا لەماوھى 15 مانگى رابردوودا نەبووھەۋى رېككەوتنى كۆتايى بۇ ھەناردەكردنەھى نەوت بۇ بەندەرى جەيھان. سەرەراي زىانمەندبوونى ھەمووان لە بەردەواميدان بە ھېشتنەھى قوفلى بۇرپىيەكە بە داخراويى، ئىستاش نازارېت كەى نەوت لەو بۇرپىيەھە ھەناردە دەكرېتەھە. بەپىي زانباريەكان لەدوايىن كۆبوونەھى سىقۇلى بەغدا - ھەولېر - كۆمپانیا نۆدەولەتتېيەكان ھېچ بەرھەپنېشچوونېك لە گىتوگۇكان بۇ ھەناردەكردنەھى نەوت نەبىنراوھە، ئەويش بەھەۋى پىداگرى بەغدا بۇ تېچووي بەرھەمھىنانى نەوت بەوشىۋەھەى لە بودجەدا ھاتووه، ھەرۋەھا داواكارى كۆمپانیاكان بۇ پاراستنى مافەكانيان ھەك ئەھى نىۋو گرىبەستەكانيان ھاتووه، بەتايبەتېش خالەكانى پەيوەست بە شايستە داراييەكانيانەھە.

لەراستىدا، بەپىي نۆھەرپۇكى گرىبەستە نەوتتېيەكان و راپۇرتى سالانەى كۆمپانیاكان لە ھەرىمى كوردستان بېت، ئەوا دوو جياوازي گەورە لەنىۋان كۆمپانیاكان و بەغدا ھەپە كە بەمشىۋازە دانوستاندەنى ئىستا ناگەنە ئەنجام. ئەويش تېچووي بەرھەمھىنانى بەرمىلىك نەوت و شىۋازى ۋەرگرتنەھى پارەى ۋەبەرھىنراوھە لەم كەرتە و قازانجەكانيان.

لەجەھاندا عىراق لەدوايى ۋالتى سەعودىيەھە [دووم ھەرزانتىن](#) بەرمىلە نەوتېك بەرھەمدەھىنېت و دەفرۇشېت، كە بەتەنیا تېچووي بەرھەمھىنانى 2.16 دۆلارە، بەلام كۆي پروسەى بەرھەمھىنانى يەك بەرمىل نەوت لەعىراق لە گەرانەھە تاوھەكو فرۇشتىن دەگاتە 10.57 دۆلار.

ھەرۋەھا، تېچووي بەرھەمھىنانى بەرمىلىك نەوت لە ۋالتىكەھە ياخود لە جۇرى كىلگەى نەوتى و مۇدىلى بەنۆھەبردنىشەھە دەگۇرېت، بۇ نەمۇنە تېچووي بەرمىلىك نەوت لە ئەمرىكا 24 دۆلار و لە نەروېژ 21 دۆلار، بەلام لە [نەيجىريا](#) بەھەۋى شىۋازى گرىبەستەكانيانەھە لەم دوايىدا گەشتووهتە 48 دۆلار، لەكاتىكدا پېشووتر تەنیا [28.9 دۆلار](#) بووھە بۇ بەرمىلىك نەوت

لەم راپۇرتەدا بەپىي [گرېبەستەكانى ھاوبەشىكردن لە بەرھەمھىنان PSC](#) لە ھەرىمى كوردستان و راپۇرتى سالانەى كۆمپانیاكان ھەلۋەستە لەسەر جياوازييەكانى بەغدا و كۆمپانیاكان لەبارەى تېچووي بەرھەمھىنانى بەرمىلىك نەوت و سىنارىيۇ شايستە داراييەكانى كۆمپانیاكان كەوا ۋەبەرھىنانيان لە كەرتى نەوتى ھەرىمى كوردستان كرددوھە دەخەينەروو.

گرېبەستە نەوتتېيەكان و شايستە داراييەكانى كۆمپانیا نۆدەولەتتېيەكانى نەوت IOC

بەپىي گرىبەستە نەوتتېيەكان، ھەرىمى كوردستان نەك گەرەنتى پاراستنى ماف و شايستە داراييەكانى كۆمپانیاكانى داوھ، بگرە مىكانىزمى بەپىي تەمەنى گرىبەستەكان بۇ قۇناخە جياوازيەكانى ۋەبەرھىنان و كەوتنەكارى كۆمپانیاكان لە ھەرىمى كوردستان لەھەر چوار قۇناخى گەران، دۇزىنەھە، پەرەپىدان و بەرھەمھىنان ديارىكرددوھە.

بەپىي گرىبەستەكان، كۆمپانیا نۆدەولەتتېيەكان ھەر سى شايستەى دارايى، تېچووي بەرھەمھىنان، ۋەرگرتنەھى پارەى بەرھەمھىنراو و قازانجەكانيان لەرىگەى سى سىنارىيۇھە تاوھەكو تەمەنى گرىبەستەكە دەستنىشانكرددوھە، كە لەم راپۇرتەدا بەرپەچاوكردنى مۇدىلى گشتى گرىبەستەكانى ھاوبەشىكردن لە بەرھەمھىنان PSC و گرىبەستى كىلگەى نەوتى سەرتا، كىلگەى نەوتى ئەتروش و كىلگەى نەوتى ھەولېر ھاوبەشىيەك يان مۇدىلىك بۇ شايستەى دارايى كۆمپانیا نۆدەولەتتېيەكانى نەوت كەوا لە ھەرىمى كوردستان كار دەكەن پەرەپىدراوھە و خۇى لە سى سىنارىۋدا دەبىنېتەھە، كە لە گرىبەستەكان پىدەگوترىت فاكترى ئار R factor كە ئەمىش لە رىگەى دابەشكردى كۆي داھات بەسەر كۆي خەرجىيەكانەھە دەكرېت.

سىنارىيۇ يەكەم: بەپىي گرىبەستەكانى ھاوبەشىكردن لە بەرھەمھىنان PSC و گرىبەستەكانى كىلگەى نەوتى سەرتا، ئەتروش و ھەولېر كاتىك خەرجىيەكان زىاترە لە داھاتەكان، ئەوا كۆمپانیاكە رىژەى 32% داھاتى نەوت لەدوايى لىدەركردنى رىژەى 10% پىشكى مىرى (Royalty) ھەرىمى كوردستان لە داھاتى نەوتى بەرھەمھىنراو دەبات. لەراستىدا ئەم بېرە ھەم تېچووي بەرھەمھىنان، پارەى ۋەبەرھىنراو و قازانجەكانىش دەگرېتەھە، كە زۆرەپەى لە جۇرى يەكەمە.

سىنارىيۇ دووم: كاتىك داھاتى بەدەستھاتوو دەگاتە دوو ھىندە و چارەكى خەرجىيەكان، ئەوكات كۆمپانیاكە بە ھاوكىشەپەك لەنىۋان رىژەى كەمتر لە 32% و زىاتر لە 14% دا لە داھاتى نەوتى بەرھەمھىنراو دەبات. بەھەمان شىۋەى سىنارىيۇ يەكەم، دەتوانىن بلىين لەم قۇناخەدا تېچووي بەرھەمھىنان و پارەى ۋەبەرھىنراو دەگرېتەھە.

سىنارىيۇ سىيەم: كۆمپانیا نۆۋدەۋلەتتە تىبەكانى كەرتى نەوتى ھەرىمى كوردستان لەدوای زیادبوونى داھات لە خەرجىيەكان، بەشئوھەبەك كەوا داھاتەكان سەروو دوو ھىندە و چارەكى خەرجىيەكان بېت، ئەوا كۆمپانیاكە رېژە 14% وەردەگىرېت بۇ تېچووى بەرھەمھىنان، پارەى وەبەرھىنراو و قازانجەكانيان، كە دەتوانىن بلىين لەم قۇناخەدا زياتر تېچووى بەرھەمھىنان و قازانج وەردەگىرېتەوھ.

وھكو لە خشتەى بەكەمدا ھاتووه، لە دوو سىنارىيۇدا پارەى بە دەستھاتوو لە بەرمىلىك نەوتى بەرھەمھىنراو لە ھەرىمى كوردستان بۇ كۆمپانیاكان وھك شايستەى دارايى خراوھتەروو.

بۇ نموونە، ئەگەر بەرمىلىك نەوت بە 100 دۆلار بېت يان نرخی سۇمۇ و برېنت بېت، ئەوا زۆرتىن شايستەى دارايى كە لەسەرەتاوھ بۇ كۆمپانیاكان دەچېت بەپىي گىرېبەستەكانيان دەگاتە 28.8 دۆلار و كەمترىنىش دەگاتە 10.33 دۆلار، واتە سەروو دوو ھىندە و نيوى ئەو بېرى بەغدا پىنشىنازى كردووھ بۇ كاركدنى كۆمپانیاكان بۇ بەرھەمھىنانەوھى نەوت لە ھەرىمى كوردستان.

لەكاتىكدا، بەپىي زانبارىيەكان ئىستا زۆربەى كۆمپانیاكان كەوا لەم كەرتەى ھەرىمى كوردستاندا كار دەكەن ھىشتا لە سىنارىيۇ بەكەمدان نەك دووھم و سىيەم، بەھۇى قۇناخى سەختى ئابوورى ھەرىمى كوردستان لە دەپەى رابردووشدا قەرزىان كەوتووھتە لای كوكومەتى ھەرىمى كوردستان.

خشتەى 1: شايستەى دارايى كۆمپانیا نۆۋدەۋلەتتە تىبەكانى نەوت (تېچووى بەرھەمھىنان، خەرجى وەبەرھىنان و قازانجەكانيان) بۇ بەرھەمھىنانى بەك بەرمىل نەوت لە سەرەتای وەبەرھىنان تاوھكو كۆتايى گىرېبەستەكانيان لە ھەرىمى كوردستان .

نرخی فرۇشتى سۇمۇ 82 دۆلار	نرخی بەرمىلىك نەوتى برېنت 84 دۆلار	نرخی بەرمىلىك نەوت ئەگەر بە 100 دۆلار	رېژەى كۆمپانیاكان لە دوو سىنارىيۇدا
\$23.61	\$24.19	\$28.80	سىنارىيۇ بەكەم (زۆرتىن بۇ كۆمپانیاكان)
\$10.33	\$10.58	\$12.60	سىنارىيۇ سىيەم (كەمترىنى بۇ كۆمپانیاكان)

تیکرای سالی 2022	چارهکی چوارهم	چارهکی سنیهم	چارهکی دووهم	چارهکی یهکهم	ناونیشانهکان
9450	8900	9800	9600	9500	تیکرای کۆی بهرهمههینان رۆژانه / بهرمیل
\$78.39	\$59.09	\$79.11	\$94.28	\$81.07	تیکرای نرخى فرۆشراو بۆ بهرمیلک به دۆلار
\$10.73	\$12.14	\$10.06	\$10.53	\$10.20	تیچوووی ئۆپرهیشنى کێلگه بۆ بهرمیلک به دۆلار
\$38.30	\$28.85	\$38.67	\$46.08	\$39.60	پشکی ههریمی کوردستان بۆ ههر بهرمیلک به دۆلار
\$40.09	\$30.24	\$40.44	\$48.20	\$41.47	داهاتی نهوتی بهرهمههاتوو دواى پشکی حکومهت
\$11.50	\$12.00	\$11.00	\$12.00	\$11.00	تیچوووی گواستنهوه و مارکیتینگ و هتد
\$28.59	\$18.24	\$29.44	\$36.20	\$30.47	داهاتی نهوتی بهدهستهاتوو دواى لیدهکردنی خهرجی گواستنهوه و هتد
\$17.86	\$6.10	\$19.38	\$25.67	\$20.27	داهاتی کۆمپانیاکان بۆ تیچوووی وهبهرهینان و قازانجی پشکی بهشداربووهکانیان

كۆتايى

ئىستان، كۆمپانىيىگە كەرتى نەۋتى ھەرىمى كوردستان كەۋا بە IOC ئاسراۋن نەۋت بەنئوخۇ دەفۇشنى، كە ئەمەش زىانى بۇ ھەمولىيەك ھەيە، بەئام كۆمپانىيىگە دەتوانن درىزە بەم دۇخەى ئىستا بەن، چۈنكە بەشئوۋەيەك لە شئوۋەگان ئەۋ بىرەى لە فۇشنى ناۋخۇۋە ۋە راستەۋخۇ پارەكەيان بەكاش ۋەردەگىرن، زۇرزياترە ۋە بگرە سەروۋ دوۋ ھىندەى ئەۋەدەبىت كەۋا لە بەغدادەۋە پىشنىياز كراۋە.

ئەگەر بەغدا بىەۋىت نەۋتى ھەرىمى كوردستان ھەناردە بىكەتەۋە بۇ بەندەرى جەيھان ئەۋا دەبىت رىگەچارەى ھاۋبەش ۋە بىنەرەتى بۇ ھەر يەككى لەم ئالنگارىيەنى خوارەۋە بدۇزىتەۋە بە رىكەۋتن لەگەل ھەۋلىر:

- تېچۋوى بەرھەمھىننى نەۋت لە ھەرىمى كوردستان جىياكەتەۋە لەئىۋەراست ۋە باشۋورى عىراق.
- چارەسەرىكى مامناۋەندى بۇ مۇدىلى گىرىبەستەگانى ھاۋبەشكىردن لە بەرھەمھىننى نەۋت بدۇزىتەۋە كەۋا كۆمپانىيىگە بچنە زىربارىيەۋە.
- دۇزىنەۋەى رىگەچارەيەك لەگەل ھەۋلىر بۇ دانەۋەى قەرزى كۆمپانىيى نەۋتىيەگان كەۋا سالانىك كاريان كىردوۋە ۋە بەھۇى خراپى رەۋشى ئابۋورى ھەرىمى كوردستانەۋە نەۋانراۋە شاپىستە دارىيەگانىان ۋەرىگىرن.
- چارەسەركىدىنى پىرسى قەرەبوۋكردنەۋەى عىراق لەلايەن توركياۋە بەتايىبەتىش بىرپارى دادگاى نىۋبىزىۋانى پارسى لەبارەى پىدانى 1.4 مىليار دۇلار لەلايەن ئەنكەرەۋە بە بەغدا.